

mindazokra nézve, kik akár a magyar, akár a német nyelv szellemébe mélyebben be akarnak hatolni.

ENDREI ÁKOS.

**A «Gesellschaft für deutsche Erziehungs- und Schulgeschichte»
és legújabb kiadványa.**

Egy hatalmas kötet van előttem, mely fennen dicséri egy gazdag nemzet szellemi erejét, és egy lelkes tudós páratlan szorgalmát. *Egy* szak *egy* nyelven *egy* évben írt irodalmának csak a bibliographiája — 1243, lap! S e rengeteg anyagot *egy* ember szerkesztette, ki élete javarészt annak a feladatnak szentelte, hogy nemzete nevelés- és oktatásügyének történetéhez, a múltéhoz ép úgy mint a jelenéhez, összegyűjtse a forrásokat. Közel 20 évvel ezelőtt hozzáfogott Kehrbach Károly, egy nagy-készségű német «Privatgelehrter,»* — Németországon tudvalevőleg így hívják a semmi hivatalos kötelékbe nem tartozó tudósokat — iskola-történelmi tanulmányok szervezéséhez és buzgó munkálkodásának első terméke volt a «Monumenta Germanæ Pædagogica» című gyűjtemény. Első sorban e nagyszabású vállalat biztosítására, de egyéb idevágó munka végzésére létesült 1890-ben a «Gesellschaft für deutsche Erziehungs- und Schulgeschichte», melynek Kehrbach a főtitkára.

E társaság céljait érdekesen megvilágítja egy kis brochure, melyet nemrég közzétett. A mult idők értelmi és erkölcsi műveltségének forrásait — ugymond e kis füzet — csak úgy lehet egész teljességükben felfedezni, ha az egész nevelés- és oktatásügyet, az egyetemtől fogva a falusi iskoláig, felkutatjuk és a messzeágazó, nagyobbára még ismeretlen anyagot gyűjtik, rendezik és közléteszik. A pædagogia története régebben inkább csak a neveléstudomány, a rendszerek, elméletek, methodusok történelme volt; uralkodott benne az életrajzi és systematikus elem. Ellenben hiányzott a mult korok pædagogiai valóságának a rajza, azaz annak a leírása, hogy mi létezett tényleg e téren. Az erre vonatkozó szét-szórt, nagyobbára még elrejtett anyagnak jelentőségét sokszor még nem becsülik eléggé. Ha a nyilvános könyvtárak a tudományos irodalomnak gyakran csak ephemer jelenségei mellett a felső és alsó iskolák oltatásában használt segédeszközöket, a tankönyveket is gyűjtötték volna, akkor nem volnánk annyiszor majdnem minden alap híján évtizedek egész sorára nézve, mikor azt akarjuk megállapítani, hogy tényleg mit tettek az iskolákban, nem pedig csak azt, mit kellett volna tenni a felülről jött rende-

* Kehrbach egyébként szélesebb körökben ismeretes a Reclam Universalbibliothek-jében megjelent Kant kiadásairól, valamint az évek óta folyó Herbart-kiadásáról.

letek és utasítások értelmében. S nem hatottak-e sokszor a legigényte-
lebb taneszközök is, egy ábécéskönyv, egy katechismus, egy olvasó-
könyv, melyet évtizedeken át használtak, jobban a, nép lelkére, képzele-
tére, érzelmvilágára, a tömegek gazdasági és erkölcsi magaviseletére,
mint az egész szépirodalom, mint akárhány politikai tény, melyeket a
történeti könyvek nagy szélességgel tárgyalnak? Az előbbieken jelzett
feladatot kielégítő módon csak számos erő együttműködése oldhatja meg.
E számos, szétszórt erőnek középpontja kíván lenni a «Gesellschaft für
deutsche Erziehungs- und Schulgeschichte».

A társaság munkaköre, keletkezése óta folytonosan gyarapodott és
eredményeit ma nemcsak a szakemberek méltányolják, hanem méltá-
nyolta a német birodalmi törvényhozás is, midőn a birodalom utolsó
budgetjébe 30,000 márkát vett fel a társaság kiadványainak támoga-
tására.

Fővállalata, a «Monumenta Germaniæ Pædagogica»¹ mellett kiad
a társaság évnegyedként «Mitteilungen der Gesellschaft f. deutsche Er-
ziehungs- und Schulgeschichte» czímmel a nevelés- és oktatásügyre
vonatkozó kisebb közleményekből álló folyóiratot, továbbá «Texte und

¹ A «Monumenta Germaniæ Pædagogica» czimű gyűjteményből eddig
18 kötet jelent meg a következő tartalommal:

1. Braunschweigische Schulordnungen von den ältesten Zeiten
bis zum Jahre 1828. Kiadta Friedrich Koldeweg (M. G. P. I., VIII.
és XII.).

2. Ratio Studiorum et Institutiones scholasticæ Societatis Jesu per
Germaniam olim vigentes. Kiadta G. M. Pachtler S. J. (M. G. P. II., V.,
IX. és XVI.)

3. Geschichte des mathematischen Unterrichts im deutschen Mittel-
alter (bis 1525.) Irta S. Günther. (M. G. P. III.)

4. Die deutschen Katechismen der böhmischen Brüder. Kiadta Joseph
Müller. (M. G. P. IV.)

5. Die siebenbürgisch-sächsischen Schulordnungen. Kiadta Fr. Teutsch.
(M. G. P. VI. és XIII.)

6. Philipp Melancthon als Præceptor Germaniæ Karl Hartfeldertől.
(M. G. P. VII.)

7. Geschichte des Militär-Erziehungs- und Bildungswesens in den
Landen deutscher Zunge B. Potentől. (M. G. P. X., XI., XV. és XVII.)

8. Das Doctrinale des Alexander de Villa-Dei (de Ville-Dieu. M. G.
P. XII.) Kiadta Dietrich Reichling.

9. Geschichte d. Erziehung der Bayerischen Wittelsbacher von den
frühesten Zeiten bis 1750. Friedrich Schmidtől. (M. G. P. XIV.)

10. Geschichte d. Erziehung d. Pfälzischen Wittelsbacher ugyanattól
(M. G. P. XIX.) most van sajtó alatt.

Forschungen» czímmel a nevelésügy kisebb területét felölelő közepes terjedelmű forrástanulmányokat.

E három kiadványhoz hozzájárult ujabban egy nagyszabású vállalat, mely az évről-évre Németországban,¹ Ausztriában és Svájcban megjelenő összes könyveknek, értekezéseknek és hatósági rendeleteknek, a mennyiben a nevelés- és oktatásügyre vonatkoznak, teljes bibliographiáját adja. E vállalatnak első évfolyama nemrég jelent meg,² és ez az a hatalmas kötet, melyről e cikkem bevezető sorai szólnak és a mely csak az 1896-ban megjelent németnyelvű pædagogiai irodalom bibliographiáját adja.

Az 1243 lapra terjedő e kötet 1896-ban megjelent 3008 könyvnek, 4412 értekezésnek és 739 hatósági rendeletnek nemcsak czímét, hanem tartalmát is ismerteti. Az értekezés irodalomnak lehetőleg teljes feldolgozása czéljából 1470 folyóiratot és ujságot kellett átkutatnia, minthogy ritkán van időszaki irat, mely ne tartalmazna egyszer-mászor pædagogiai érdekű cikket is. A kötethez részletes név- és tárgymutató is készült, mely egymaga is 113 lapra terjed és tárgyak, kiadók és szerzők szerint adja a bibliographiának megbízható indexét.

Hogy képet adjak arról a módról, melylyel ez a maga nemében páratlanul teljes bibliographiai vállalat nagy anyagát feldolgozza, bemutatom, miképen ad számot arról a néhány dolgozatról, melyek 1896-ban Magyarországra vonatkozólag vagy magyarországi szerzőktől megjelentek német nyelven.

Ha a tárgymutatót átnézzük, *Ungarn* czímszó alatt ezt találjuk: *Lehrerversammlung 749., 24. és Mittelschule 507., 8.* Megnézve most a munka 749. lapján 24. szám alatt levő közleményt, ott ezt találjuk: *24. Satzungen für die Volksschullehrerversammlungen* [Schul- und Kirchenbote Nr. 8. S. 185—186.]. Wörtliche Wiedergabe der vom Minister für Kultus und Unterricht genehmigten und vom Landeskonsistorium dem Bezirkskonsistorium zur Durchführung zugewiesenen Satzungen für Volksschulversammlungen in den siebenbürgischen Landesteilen Ungarns. Ha valaki nem tudná, milyen lap az a «Schul- und Kirchenbote», annak egy a kötethez külön mellékelt folyóiratjegyzék ezt mondja: Schul- und Kirchenbote, Herausgeber Dr. Eduard Morres (begr. v. Frz.

¹ Az utóbbi gyűjteményből eddig még csak egy füzet jelent meg: A. Böhmer: Die lateinischen Schulgespräche d. Humanisten.

² *Das gesammte Erziehungs- und Unterrichtswesen in den Ländern deutscher Zunge.* Bibliographisches Verzeichnis und Inhaltsangabe der Bücher, Aufsätze und behördlichen Verordnungen zur deutschen Erziehungs- und Unterrichts-Wissenschaft nebst Mitteilungen über Lehrmittel. — Im Auftrage der Gesellschaft für deutsche Erziehungs- und Schulgeschichte, herausgegeben von Karl Kehr-bach. Erster Jahrgang 1896. — Berlin 1898.

Obert), Kronstadt (Brassó) H. Zeidner. — *Fellapozva pedig az 507. lapot, 8. sz. alatt ezt találjuk: Die Mittelschulen Ungarns. Geschichte-, Verwaltung-, und Organisation-Statistik. Im Auftrage des K. ung. Ministers für Cultus und Unterricht für die Millenniums-Ausstellung, verfasst von Franz Kemény, k. Realschuldirektor. Pozsony. (Pressburg.) Verlag v. Karl Stampfel, K. u. k. Hof- und Königl. akad. Buchhandlung. Gr. 8° [III.] 80. S. Preis 60 kr. = M. 1.00. Behandelt im ersten Teil die Vergangenheit (Geschichtlicher Rückblick, Gesetze, Lehrpläne und Unterrichtssprache; biographische Skizzen der Unterrichtsminister Ungarns), im zweiten Teil die Gegenwart (Leitung und Aufsicht; das Mittelschulgesetz XXX. v. J. 1883; das fakultative Griechische und die Einheitschulbestrebungen; Lehrplan für Turnen. Heranbildung der Mittelschullehrer; Dienstes- und Gehaltsverhältnisse pp.) Anhang: Verzeichnis derjenigen amtlichen Vorschriften, Gesetze, etc., die auch in deutscher Uebersetzung erschienen sind; kurze bibliographische Uebersicht der auf das ungarische Mittelschulwesen bezüglichen in deutscher und französischer Sprache verfassten Abhandlungen und Werke; wichtigere, neuere Verordnungen; die Schulordnung für die Mittelschulen im Auszuge.*

Budapest czimszó alatt a név- és tárgymutató ezt mondja: Ausstellung 527., 7. — Utána nézve ezt találjuk: Die Unterrichtsabtheilung der Millenniums-Ausstellung in Budapest. (1. Mai—31. Oktober 1896.) I. Einleitung (Orientierende Uebersicht). Von Fr. Kemény, Budapest. [= Z. f. das Realschulwesen 7. Heft, S. 406—409.].

A szerzők jegyzékét végigtekintve, benne két magyar író nevét találtam: Kemény Ferenczét és Waldapfel Jánosét. Kemény három dolgozattal szerepel, a már fent említett kettővel (507. l. 8. sz. és 527. l. 7. sz.) és egy harmadikkal (672. l. 7. sz.); Waldapfel pedig egygyel (400. l. 8. sz.)

A 672. lapon 7. sz. alatt ezt találjuk: 7. *Die Einheitsschule — ein Mosntrum?* (Eine Abwehr). Von director Fr. Kemény, Budapest [Z. f. d. Realschulwesen, VIII, H., S. 451—454.] Eine Verteidigung der Schulart, die für Gymnasium und Realschule einen gemeinsamen Unterbau für 3 bis 4 Jahre schaffen wolle.

A 410. l. 8. sz. a. pedig ezt találjuk: 8. *Die Pädagogik Bacons.* Von Dr. Joh. Waldapfel, Budapest. [Z. f. Philos. und Päd. III. Jahrg. Heft 1. u. 2.]. Auch als Separatabdruck (Langensalza, Herm. Beyer u. Söhne) erschienen. — Die pädagogischen Aussprüche Bacons, die der Verfasser aus dessen Buche «De dignitate et augmentis scientiarum» und aus den Essays zusammengestellt hat, seien teils solche, «die der in Compendien für Geschichte der Pädagogik hergebrachten Art, wie Bacon mit Comenius zusammengestellt wird, schnurstracks zuwiderlaufen» oder im Gegensatze stehen zu jener landläufigen Auffassung, «die in Bacon schlechthin den Begründer einer neuen pädagogischen Aera, welche den

Unterricht zu einem Erforschen oder Anschauen der Natur umgestalten soll, sehen will,» teils solche, »die durch die Art und Weise ihrer Formulierung im höchsten Grade überraschen, die geradezu den Eindruck genialer Anticipationen machen.»

Érdekes statisztikai adatokra is juthatunk, ha például csak a tárgymutatót is végiglapozzuk. Láthatjuk egyebek között, hogy a tantárgyak közül az anyagelv tanítása érdekelte legjobban az 1896-iki német irodalmat, a pædagogia történeti alakjai közül Pestalozzi (ekkor volt születésének 150 éves fordulója), a külső tanügyi kérdések közül a fizetésügy kérdése stb.

E mutatóványok és adatok, remélem, fogalmat adhatnak arról a pontosságról és tartalmasságról, mely e bibliographiai munkát kitünteti. Vajha gondoskodnának hasonló módon a többi culturnemzetek is pædagogiai irodalmuk bibliographiájáról.

WALDAPFEL JÁNOS.

Madzsar Gusztáv: Két módszeres beszámoló. A) *A magyar nyelv tanítása a gymn. III. osztályában.* B) *A német nyelv tanítása a III. és IV. osztályban.* Megjelent a makói m. kir. áll. főgymn. 1897/98. évi értesítőjében 5—17. ll.).

A programmértekezések céltévesztett tárgyai között örömmel üdvözlöttük e két értekezést, melyek mind tárgyuknál, mind az anyagfeldolgozásánál fogva igen érdekesek és elsősorban a gymnasiumi oktatás iránt érdeklődők, legközelebről tehát a tanárok figyelmét keltetik fel.

A gymnasiumi oktatás még mindig nincs azon a fokon, minőn állania kellene. A fiatal tanár kimegy és elkezd tanítani, mielőtt a tanítás művészetét elsajátította volna. Úgy jár, mint a mázoló, ki azon hitben, hogy ő is az ecsettel dolgozik, a vásznon is megkísérli . . . A szaktárgyakban való jártasság, a kellő tudományos előkészültség maga nem elegendő, ez csak követelmény, mely nélkül a katedrára senki sem bocsátható, de ép oly, sőt szigorubb követelménynyé kellene tenni a *tanítás művészetének gyakorlati elsajátítását.* Ez az első kellék, a mire a tanárnak szüksége van, e nélkül nem taníthat; inkább csekélyebb előkészültség, kevesebb elmélet, de a tanítás gyakorlatában elengedhetetlen jártasság.

Egy gyakorló iskola és annyi középiskola! Elérkezik majd az idő, midőn ezen iskola decentralisatiója is elkövetkezik; Kolozsvár és a harmadik egyetem székhelyére is kerül egy-egy. Messze van még és az említése is csak olyan pium desiderium, de vajjon nem lehetne-e addig még e tanárhányos világban is segíteni a dolgon? Azt hiszem, igen. Minden intézetben vannak tanárok, részben olyanok, kik mestereknek